

A nosa gratitude á Real Academia Galega, que cedeu xenerosamente os orixinais de *Lar Galicián* para facer esta edición.

(Os editores)

1. Ficha técnica: *Lar Galicián*

TÍTULO: *Lar Galicián*.

SUBTÍTULO: Folla Galeguista.

LUGAR: Provincia de Corrientes (Arxentina).

ANOS: 1926-1927 (decembro, 1926 - febreiro, 1927).

TOTAL DE NÚMEROS: 4.

CRONOLOXÍA DOS NÚMEROS: 1 (decembro de 1926), 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), 3 (1 de xaneiro de 1927), 4 (1-15 de febreiro de 1927).

DIRECTORA: Valvanera Iglesias de Malvárez.

PERIODICIDADE: os tres primeiros números aparecen cada quince días aproximadamente; entre o terceiro e o cuarto transcorre arredor dun mes. En calquera caso as datas non están sinaladas con exactitude.

FORMATO DE PÁXINA: 27'5 x 19'5.

NÚMERO DE PÁXINAS: variable; 8 (nº 1), 14 (nº 2), 16 (nº 3), 16 (nº 4). Publicidade, sen paxinar.

ENDEREZO DA REDACCIÓN: Salta, 814 (Corrientes, Arxentina).

IMPRESIÓN: Imprenta Malvárez (Corrientes) (Véxase a cuberta do número 2).

LINGUA: galego con algunha colaboración en castelán. Inverte, así, a situación habitual nesta prensa. Esta “folla galeguista” predica co exemplo –excepcionalmente– no emprego da lingua.

ILUSTRACIÓNS: só algunhas fotografías (varias de Mondoñedo) ou debuxos (de Curros, de Rosalía) contamos nesta sinxela revista, feita seguramente con moi poucos medios económicos. Precisamente, a petición de cartos aos subscritores é unha constante nestas páxinas que queren recoller “o produto de donacións, festas, cuotas mensuales de hirmaos, parentes, proteutores, etc.” (nº 2, p. 2).

COLABORADORES LITERARIOS: Temos nesta humilde revistiña achegas (en prosa ou verso) de 20 colaboradores, moitos deles con unha única colaboración. Hai algúns con dúas (Bieito [Malvárez]) ou máis (Ricardo Barros Pintos).

Ricardo Barros Pintos, Ramón Cabanillas, Sofía Casanova, Alfonso Castelao, Rosalía Castro de Murguía, W. Fernández Flórez, Marqués de Figueiroa, Alfredo García Dóriga, Valvanera Iglesias de Malvárez, Bieito [Malvárez], José Moirón Paz, Pepita Moirón Paz, Roxelio Rodríguez Díaz, Gustavo Sánchez Galarraga, C. Sánchez Mosquera, Victoriano Taibo.

PSEUDÓNIMOS: Loitemos, De Muros, Un Mindoniense, De Castro Caldelas.

PUBLICIDADE: espazo variable, de unha a cinco páxinas nas que se publicitan comercios, establecementos, instalacións ou empresas de todo tipo: teatros, hoteis, compañías de navegación, tendas de moda, etc. Os anunciantes pertencen, xeograficamente, ás provincias de Corrientes e, en menor medida, Formosa e Chaco (de Resistencia, a súa capital).

PUBLICACIONES COETÁNEAS: na década 1920-1930 a prensa galega de Arxentina coñeceu o nacemento de novas cabeceiras: a excelente *Céltiga* (1924) “revista galega de arte, cultura, literatura y actualidades”; *Acción Gallega* (1923), voceira do Centro Galego de Bahía Blanca; *El Despertar Gallego* (1922), voceira da Federación de Sociedades Gallegas Agrarias y Culturales na República Arxentina; *Finisterre* (1927), mensuario dirixido por Joaquín Haz de Ugarte; *A Fouce* (1926) na súa primeira época, moi curta, voceira da I.N.G. de Bos Aires; *Galicia* (1926), do Centro Galego bonaerense, que nos anos oitenta tiraba 35.000 exemplares; *Faro-Miño*, creada pola Asociación Chantada y su Partido; *Hogar Gallego* (1922), voceira da sociedade homónima, que chegou a tirar 8.000 exemplares; *Mondoñedo* (1926), da sociedade Mondoñedo y sus Distritos; *Terra* (1923), Boletín de Cultura Galega: Idearium da I.N.G n’América do Sul; *A Terra* (1920) do Centro Galego de Córdoba e *Umia y Lárez* (1923), voceira dos residentes do concello de Forcarey en el Plata.

LOCALIZACIÓN: que saibamos, a colección completa deste *Lar Galicián* só consta nos fondos hemerográficos da Real Academia Galega. Nalgunha outra biblioteca hai algún número solto.

2. “Ista folliña sinxela”: Achegamento a *Lar Galicián*

Non é doado, no amplo terreo da nosa prensa emigrante, atopar unha publicación monolingüe en galego nin sequer bilingüe con predominio do galego. Non faltan, porén, algunhas moi dignas excepcións: *A Gaita Gallega* (A Habana, 1885), *Terra e A Fouce* (Bos Aires, 1923 e 1926 respectivamente) ou *Saudade e Vieiros* (México, 1942 e 1959). Dúas ou tres achegas en castelán non deben impedir que a mesma condición excepcional caracterice unha cabeceira como a de *Lar Galicián* (Corrientes, Arxentina, 1926-27), que nace pedindo “indulxencea” porque os que a levan adiante careceron de “mayestros que en galicián nos ensinasen” e, consecuentemente “non será o noso galego moi académico que digamos”¹. *Lar Galicián*, que quere contribuír á dignificación do país e da súa lingua-nai, ve positivamente a incorporación desta á Real Academia Española con académicos galegos que a representen en Madrid e, ao respecto da lingua, entende que “a língoa natal d’un pobo é inmorrente porque é a alma d’ise pobo”, para concluír que “Esquecel’o galego é renegar da nosa hestoria renunciar ao noso porbir”².

Á praxe lingüística como bandeira hai que engadir, na retórica desta “folla galeguista”, non poucos tópicos de diversa natureza: folklóricos, sentimentais, históricos, etc. Mais fóra das protestas de patriotismo, de lembranza da terra, de exaltación de todo o galego, de actitudes reivindicativas e rexeneracionistas, *Lar Galicián* apostou por superar o tradicional gregarismo galego e xuntar aos paisanos nunha gran casa común que sería o Lar Galego de Corrientes, territorio provincial onde converxerían, ademais, os galegos “dos tres territorios nacionaes do norte: o Chaco, Misións e Formosa”. Esta proposta

¹ *Lar Galicián*, nº 1, “Indulxencea” (Escrito editorial).

² Frase solta de propaganda en defensa da lingua, nº 2, p. X.

unitaria está reafirmada con rotundidade na “Carta aberta” da directora da revista, Dª Valvanera Iglesias de Malvárez³

Xusto será dicir que a publicación non andou, na súa curta xeira, polo camiño das publicacións societarias, senón máis ben polo das páxinas literario-culturais con algún aditamento informativo. No uso da lingua, na escolla dos textos e dos colaboradores, na selección dos temas e na actitude fronte á historia e ao presente do país, nas súas puntuais reivindicacións ou entusiasmos está unha liña ideolóxica, de pensamento que, centrada no país, está inspirada polo Rexionalismo e achegada tamén aos principios das Irmandades. O xeneroso espazo dedicado á figura de Pardo de Cela explicita a liña da revista, na que é igualmente significativa a constante atención aos textos de Castelao, a sinatura mellor representada nestas páxinas.

Rechamante é o feito de que unha muller, Valvanera Iglesias de Malvárez, sexa a directora dunha publicación de prensa. Tal situación fainos lembrar a Mercedes Vieito de Bouza, que en Cuba chegou a dirixir por un tempo o semanario *Eco de Galicia* (1902-1930). O feito de ter unha directora, a actitude reverencial respecto de Rosalía, a actitude igualitaria home-muller da normativa societaria do *Lar Galicián* (nº 2, p. I e II) son sinais dun feminismo polo menos incipiente que se referenda na “Carta aberta” do crego mindoniense José Moirón Paz⁴ á directora da revista, “Costela do meu amigo Don Benito”, carta que é unha agarimosa homenaxe á muller galega e na que se cita a

³ Bieito Malvárez viviu varios anos no Chaco e das súas andanzas por aquelas terras deixou testemuño nalgúñas das súas achegas publicadas en *El Territorio*, xornal fundado en 1919 por Raúl G. Gauna (a súa xeira chega ata 1989) e coetáneo de *La Voz del Chaco* (1915-1943). A marcha a Corrientes do xornalista muradán en 1920 debeuse seguramente a razóns políticas, pois daquela a prensa provincial chaqueña –parte dela polo menos– solicitaba gobernadores provinciais nados naquela terra e se enfrontaba cos poderes oficiais. Marta I. Sánchez de Larramendi lembra aínda que en 1930 se solicitou pena de morte para Ernesto Zamudio, director de *El Territorio* daquela, subliñando ademais: “Creemos necesario destacar también que el periodismo en el Chaco, en aquellos primeros años de su existencia, estuvo dirigido y representado por un gran número de inmigrantes, que no dudaron en adoptar la nacionalidad argentina... Para sostener esta afirmación, mencionamos a los hermanos D’Ambra, italianos, a Ildefonso Pérez, Emilio Rodríguez Román o Benito Malvárez León, españoles, o Juan Moro, italiano”. Morreu o 13 de novembro de 1966.

⁴ O apelido Moirón pertence á familia materna de Álvaro Cunqueiro, cuxa nai era dona Pepita Mora Moirón.

Concepción Arenal –“pensadora universalmente reconocida y mujer la más ilustre desde su época a la fecha”–, dise noutro lugar da revista, xunto con María Pita e Rosalía.

Lar Galicián pertence ao pequeno apartado de publicacións xornalísticas de xeografía provinciana, non bonaerense neste caso, que xurdiron no alén mar. Normalmente, a forza do endocentrismo capitalino fai de cidades como A Habana, Montevideo ou Bos Aires centros emisores do noventa por cento polo menos da nosa prensa nas Américas. Esta singularidade ten unha nova manifestación nos auspiciadores de *Lar Galicián*, Valvanera Iglesias de Malvárez e Bieito Malvárez, que vivían en Corrientes, na capital provincial do mesmo nome. Bieito Malvárez León, que desenvolveu unha carreira como xornalista, pasou algún tempo no Chaco, de onde tivo que marchar en 1920 a Corrientes. Dirixiu polos anos de *Lar Galicián*, o diario *Heraldo del Norte* en terras correntinas. Lanzar *Lar Galicián* debeu ter para o matrimonio máis de un atranco, pois A Comisión Organizadora que asina o programático “Lar Galicián” informa de que a revista “houbo de sere realidade, vai a facere catro anos... pero, en aquel entón, non faltou quen vise nésta arela, ideas separatistas...” polo que se retrasou ata finais de 1926.

Dende o primeiro momento, os medios económicos dos directores-fundadores da revista deberon ser mínimos. As chamadas á xenerosidade dos galegos, ao envío de cartos, a “inscribirse na gran familia do Lar Galicián” son constantes, así como as apelacións aos comerciantes e industriais para publicitarse nestas páxinas, para o cal “non hay tarifa; pode mandar o que queira”. En fin, aceptando a euforia da recepción do nº 1 (Vx. “Din de nos...”, p. X, nº 1) e malia a reinserción do Boletín de adhesión e subscrición á revista, as cousas non deberon andar ben. Así, no nº 3, dúas páxinas reservadas para a

publicidade quedan en branco. Así tamén, malia o que nas advertencias (“continuará”, “continuaremos”) ao pé dalgunhas achegas faría prever, o *Lar Galicián* remata de súpeto no seu número 4. Foi, sen dúbida, unha tentativa galeguista en terras arxentinas, xeografía un tanto marxinal, afastada do epicentro bonaerense onde manter unha iniciativa deste tipo era algo máis doado e sinxelo.

3. Índices

3.1. Sumario

número 1 (decembro de 1926)

- “Indulxencea”, s.s, pp. I-II
- “Glorias gallegas...”, s.s, p. I, [texto e ilustración fotográfica]
- “Papel e tinta”, s.s, p. II
- “Lar Galicián”, A Comisión Organizadora, pp. III-IV
- “Canto a Galicia”, Gustavo Sánchez Galarraga, p. IV
- “Vargas, famoso gaitiero (sic), foi homenaxeado n’o Ferrol”, Bieito, p. V
- “A Manuel Lourenzo Vargas”, Sofia Casanova, p. V
- “Novo ministro de Hespaña”, de Muros, pp. V-VI
- “Cónsul de Hespaña”, de Muros, p. VI
- “Carta aberta”, Valvanera I. De Malvárez, pp. VI-VII

número 2 (Segunda quincena de Nadal 1926)

- “Pérez Lugín”, s.s, [cuberta]
- “¿Que é o “Lar Galicián”?”, s.s, pp. I-II
- “Da nosa “Santiña” Rosalía Castro, de Murguía”, Rosalía Castro de Murguía, pp. II-III
- “O ichaviño”, Alfonso Castelao, p. III
- “Carta aberta”, José Moirón Paz., pp. IV-V, [completada con N. da D. da autoría da directora da Folla Galeguista]
- “Morriña”, Ricardo Barros Pintos, pp. VI-VII
- “Un pueblo que se desconoce”, W. Fernández Flórez, pp. VII-VIII
- “A lingoa galega. A fogaza”, de Castro Caldelas, pp. VIII-IX
- “Dín de nós..., Antre nos”, s.s, pp. IX-X

número 3 (primera quincena de Enero, 1927)

- “Curros Enríquez”, s.s, [cuberta]
- “A nosa «santiña»”, s.s, pp. I-II
- “A Rosalía de Castro”, Ramón Cabanillas, pp. II-III

- “Da outra banda”, s.s, pp. III-IV, [texto e fotografía]
- “Anda un can doente”, Marqués de Figueiroa, p. IV
- “Ollo de vidro”, s.s, p. IV, [Nota de publicación]
- “Seman galega”, Os Autores, p. V
- “Un casamento”, A. Castelao, p. VI
- “A Galicia (cantos del alma)”, Pepita Moirón Paz, pp. VI-VII
- “¡Vállach’o demo o zapato!”, Ricardo Barros Pintos, p. VII
- “Soedas”, Roxelio Rodríguez Díaz, pp. VIII-IX
- “Cousas de don Ramón”, s.s, p. X
- “Rua do misterio”, Victoriano Taibo, pp. X-XI
- “Moncho Franco. A muller segreda. Periodismo. Antre nós”, s.s, pp. XI-XII
- “El Consulado General de España en la República Argentina”, José Buigas de Dalmau, p. XII
- “O Arcebispo de Santiago. Académecos da língoa”, s.s, p. XII
- “Os nosos amigos”, s.s, [sen paxinar]

número 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927)

- “Pardo de Cela”, s.s, [cuberta- p. III]
- “Catro sigros xa leva escravizada...”, Loitemos (pseudónimo), p. III
- “Desque lla’a pata botaron...”, Manuel Leiras Pulpeiro, p. IV
- “A Málaga llevas honrosos pendones....”, Alfredo García Dóriga, p. IV
- “Canto a Mondoñedo”, Un Mindoniense, pp. IV-V
- “«Frouseira». Año 1485 – 17 de Diciembre”, s.s, pp. V-VI
- “Ramón Carballo”, A. Castelao, p. VII
- “Un ollo de vidro”, Castelao, pp. VII-IX, [anúnciase que continuará]
- “Cristobal Colón, gallego”, Dr. C. Sánchez Mosquera, pp. IX-X
- “Franco [Ramón]”, Bieito, pp. X-XI
- “Pedido de garantías”, s.s, p. XI
- “Balance”, O adiministrador, p. XI
- “Os foros. Don Juan Tenorio”, s.s, p. XII
- “¿Que fan as bestas?. Mátate Amaro”, Ricardo Barros Pintos, p. XII

3. 2. Colaboradores

O ADMINISTRADOR

“Balance”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. XI

OS AUTORES

“Seman galega”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), p. V

A COMISIÓN ORGANIZADORA

“Lar Galicián”, nº 1 (decembro de 1926), pp. III-IV

BARROS PINTOS, RICARDO

“Morriña”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. VI-VII

“¡Vállach’o demo o zapato!”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), p. VII

“¿Que fan as bestas?. Mátate Amaro”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. XII

BIEITO [MALVÁREZ]

“Vargas, famoso gaitiero (sic), foi homenaxeado n’o Ferrol”, nº 1 (decembro de 1926), p. V

“Franco [Ramón]”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), pp. X-XI

BUIGAS DE DALMAU, JOSÉ

“El Consulado General de España en la República Argentina”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), p. XII

CABANILLAS, RAMÓN

“A Rosalía de Castro”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), pp. II-III

CASANOVA, SOFÍA

“A Manuel Lourenzo Vargas”, nº 1 (decembro de 1926), p. V

CASTELAO, ALFONSO

“O ichaviño”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), p. III

“Un casamento”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), p. VI

“Ramón Carballo (novela)”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. VII

“Un ollo de vidro”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), pp. VII-IX, [anúnciase que continuará]

DE CASTRO CALDELAS

“A lingua galega. A fogaza”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. VIII-IX

CASTRO DE MURGUÍA, ROSALÍA

“Da nosa “Santiña” Rosalía Castro, de Murguía”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. II-III

DE MUROS

“Novo ministro de Hespaña”, nº 1 (decembro de 1926), pp. V-VI

“Cónsul de Hespaña”, nº 1 (decembro de 1926), p. VI

FERNÁNDEZ FLÓREZ, W.

“Un pueblo que se desconoce”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. VII-VIII

GARCÍA DÓRIGA, ALFREDO

“A Málaga llevas honrosos pendones...”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. IV

IGLESIAS DE MALVÁREZ, VALVANERA

“Carta aberta”, nº 1 (decembro de 1926) pp. VI-VII

LEIRAS PULPEIRO, MANUEL

“Desque lla’a pata botaron...”, (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. IV

LOITEMOS

“Catro sigros xa leva escravizada...”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. III

MARQUÉS DE FIGUEIROA

“Anda un can doente”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), p. IV

UN MINDONIENSE

“Canto a Mondoñedo”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), pp. IV-V

MOIRÓN PAZ, JOSÉ

“Carta aberta”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. IV-V, [completada con N. da D. da autoría da directora da Folla Galeguista]

MOIRÓN PAZ, PEPITA

“A Galicia (cantos del alma)”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), pp. VI-VII

RODRÍGUEZ DÍAZ, ROXELIO

“Soedas”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), pp. VIII-IX

S.S

“Indulxencea”, nº 1 (decembro de 1926), pp. I-II

“Glorias gallegas...”, nº 1 (decembro de 1926), p. I

“Papel e tinta”, nº 1 (decembro de 1926), p. II

“Pérez Lugín”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926) [cuberta]

“¿Que é o “Lar Galicián”?”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. I-II

“Dín de nós..., Antre nos”, nº 2 (segunda quincena de Nadal, 1926), pp. IX-X

“Curros Enríquez”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), [cuberta]

“A nosa «santiña»”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), pp. I-II

“Da outra banda”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), pp. III-IV

“Cousas de don Ramón”, nº 3 (primera quincena de Enero), p. X

“Moncho Franco. A muller segreda. Periodismo. Antre nós”, nº 3 (primera quincena de Enero), pp. XI-XII

“O Arcebispo de Santiago. Académecos da língoa”, nº 3 (primera quincena de Enero), p. XII

“Os nosos amigos”, nº 3 (primera quincena de Enero), [sen paxinar]

“Pardo de Cela”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), [cuberta- p. III]

“«Frouseira». Año 1485 – 17 de Diciembre”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), pp. V-VI

“Pedido de garantías”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. XI

“Os foros. Don Juan Tenorio”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), p. XII

SÁNCHEZ GALARRAGA, GUSTAVO

“Canto a Galicia”, nº 1 (decembro de 1926), p. IV

SÁNCHEZ MOSQUERA, C.

“Cristobal Colón, gallego”, nº 4 (Febreiro 1 ao 15 de 1927), pp. IX-X

TAIBO, VICTORIANO

“Rua do misterio”, nº 3 (primera quincena de Enero, 1927), pp. X-XI